
RECENZE KNIH

Backhaus J., Riemann D.: **Poruchy spánku Pokroky v psychoterapii** Vyd. F., Trenčín, 2003, s. 136.

Ide o preklad nemeckej knihy, vydané v Nemecku v roku 1999. Autori nie sú psychiatri, ale psychológovia. Nakoniec aj podtitul hovorí o celkovej orientácii knihy.

V prvej kapitole autori delia insomnie na insomnie pri psychických poruchách, pri organických poruchách, ďalej na chemicky spôsobené poruchy a na tzv. neorganické/primárne insomnie. Opierajú sa o klasifikáciu DSM IV aj ICD 10. Krátka je nasledujúca kapitola o teóriách a modeloch insomnie. Ďalšie teoretické poznatky o spánku sú aj v kapitole štyri, čo pôsobí trochu nezvyklo. Tretia kapitola popisuje diagnostiku a diferenciálnu diagnostiku. Doporučujú používať rutinne Pittsburský index kvality spánku.

Farmakoterapiu je venovaných šesť strán. Nedostatočne sa podľa mňa akcentuje nebezpečie závislosti. V tejto súvislosti nie je zmienka o triazolame, i keď tento preparát by si zaslúžil aspoň poznámku prekladateľa pod čiarou (MUDr. Mojžiš). Pre svoj adiktívny potenciál sa v mnohých krajinách

vyradil z používania. Jadro knihy je v nasledujúcich 40 stranách venovaných psychoterapeutickým metódam. Nezdá sa mi však, že progresívna relaxácia bola správne začlenená medzi kognitívne-behaviorálne metódy. Táto kapitola je prepracovaná, vhodne ilustrovaná praktickými návodmi, ako aj početnými tabuľkami a prehľadmi.

Záver knihy sa venuje prognóze a nevyhýba sa ani doposiaľ otvoreným otázkam. Kniha má 18 tabuliek, dostatočný zoznam literatúry. V prílohe je Pittsburský index kvality spánku, ako aj krátky skrining insomnie a hypersomnie.

Domnievam sa, že ide o užitočné doplnenie našej literatúry o poruchách spánku, pretože kniha sa zaoberá predovšetkým psychogénnymi poruchami spánku a psychoterapiou porúch spánku. Knihu možno doporučiť na prečítanie klinickým psychológom, ale aj psychiatrom a praktickým lekárom.

Prof. MUDr. Vladimír Novotný, CSc.

Hegerl-Niescken: **Depressionen bewältigen die Lebensfreude wiederfinden** Trias, Verlag, Stuttgart, 2004, 159 stran.

Úvodem autoři uvádějí, že deprese je závažným onemocněním, které může postihnout každého člověka. V Německu jí trpí více než čtyři miliony lidí. Tato kniha má srozumitelně vysvětlit všechny duševní a tělesné aspekty tohoto onemocnění. Autoři nabízejí nejnovější informace k tématům, na která se pacienti a příbuzní nejnaléhavěji dotazují. Kniha je určena těm, kteří jsou postiženi závažnou formou depresivního onemocnění. Je rozdělena do tří částí.

I. kapitola poučuje o nejdůležitějších příznacích a formách onemocnění. Jsou vysvětleny některé odborné medicínské výrazy pro snadnější vzájemné porozumění mezi pacientem a lékařem. Popisují se zde nejdůležitější formy depresí (diagnózy): depresivní nálada, ztráta pocitu radosti, ztráta iniciativy, pocity viny, hloubavost, úzkostnost, poruchy spánku a chuti k jídlu, tělesné potíže, sebevražedné pocity.

Rozlišují inhibovanou depresi larvovanou nebo maskovanou, agitovaný depresivní syndrom,

depresi s bludy. Z průběhových forem: depresi unipolární, bipolární, afektivní poruchu, dystymii. Konstatují, že ženy onemocní depresí 2–3krát častěji než muži a nabízejí řadu vysvětlení toho jevu. Nejsou opomenuty specifčnosti depresí ve stáří a v dětském věku, sezónní deprese, komorbidita, deprese při srdečních onemocněních, po iktu, po diabetu, nádorech.

Ve **II. kapitole** se pojednává o možných příčinách a faktorech vyvolávajících depresivní poruchy. Kromě toho čtenáři získávají informace o tom, jakým způsobem mohou vrozené vlohy, stres, stáří, další choroby nebo jiné faktory depresi ovlivnit. Rozlišují dva hlavní etiopatogenetické faktory:

1. *Psychosociální aspekty*, mezi něž řadí zvýšenou citlivost způsobenou dřívějšími traumatickými prožitky, chronické přetěžování osobnosti, vyvolávající činitele jako jsou např. stres a ztráta blízké osobnosti, depresivní stavy jako ztráta radosti, beznadějí. U těchto forem depresí je hlavní léčebnou metodou psychoterapie.

2. *Neurobiologické aspekty*, k nimž řadí genetické faktory, (dědičnost), zvýšenou aktivitu stresové hormonální osy, nevyváženost neurotransmiterových systémů v určitých oblastech mozku. U těchto depresí je na místě farmakoterapie.

Zabývají se funkcemi neurotransmiterů a receptorů v mozku, serotoninem, noradrenalinem, otázkou, zda stres je skutečně depresogenní, významem kortizolu, CRH.

III. kapitola je nejdůležitější a také nejobsáhlejší. Osobnostní test na počátku by měl nejprve vysvětlit otázku, zda se u osoby vyskytují známky depresivního onemocnění. Pak následují rady kde naleznou příslušného odborníka k léčbě svého onemocnění a co očekávají při návštěvě lékaře.

Závěrem kapitoly jsou uvedena východiska z choroby. V centru stojí dvě velké sloupy terapie: farmakoterapie a psychiatrie. Jsou prezentovány také možnosti a hranice svépomoci, stejně jako cesty k lepšímu celodennímu překonávání potíží. V další části této kapitoly se autoři zabírají tím, jak je možno zabránit recidivě depresivního onemocnění, která není ojedinělým jevem.

Servisní část

V závěru dostávají čtenáři praktické informace o depresi. Tento díl obsahuje také obsáhlá doporučení pro rodinné příslušníky, kteří při této chorobě jsou vždy nějak postiženi, potřebné adresy, typy na knihy, internetové adresy a glosář. Některé z významnějších faktů jsou v knize opakovaně zdůrazňovány. Toto opakování má poukazovat na důležitost informací.

Autoři radí, kdy mají depresi léčit, praktičtí (rodinní) lékaři, kdy psychiatři nebo neurologové, hodnotí roli psychoterapeutů a nutnost nalézt „správného psychoterapeuta“.

Z psychofarmak jsou popsána běžná antidepresiva: TCA, HCA, SSRI, reboxetin, a ze 4. generace milnacipran, venlafaxin, IMAO. Z ostatních je jen velmi obecná zmínka o tranquilizérech a interpersonální terapii. Stručně pojednávají o dalších léčebných metodách jako jsou spánková deprivace, EKT, fototerapie. Zvažují problematiku, kdy postučuje ambulantní léčení a kdy je nutná hospitalizace. Za mimořádně důležitou považují profylaxi recidiv. Doporučují kombinaci medikamentózní léčby a psychoterapie. Nezapomínají na význam svépomocných skupin, na výměnu informací prostřednictvím internetu, což je přínosné zejména u imobilních pacientů.

Závěrečná část knihy je věnována především příbuzným a těm, s nimiž depresivní pacienti přicházejí do kontaktu. Tito by si měli uvědomit, že deprese je závažné onemocnění, že pacienti potřebují jejich podporu, případně se postarat o jejich odborné léčení, nevhodně jim neradit, doporučit, aby odložili důležitá rozhodnutí. Je citována doporučená literatura zaměřená na to, jak pomoci pacientovi s depresí, a adresy, kde vyhledat pomoc.

Publikace je určena především pacientům, kterým radí, jak se s depresemi vyrovnávat a kdy vyhledávat odbornou medicínskou pomoc.

Doc. MUDr. František Faltus, DrSc.

Šmarda J. a kol.: Biologie pro psychology a pedagogy

Praha Portál, 2004, 420 stran, ISBN 80-7178-924-0.

Recenzovaná publikace je dílem pěti autorů – třech lékařů (R. Bahbouh, M. Orel, J. Šmarda), z nichž jeden (R. Bahbouh) je svým vzděláním současně psycholog, přírodovědce (Z. Šmahel) a psychologa (M. Svoboda). A budiž hned úvodem řečeno, že tento tým pod vedením prof. MUDr. J. Šmardy, DrSc., pracoval znamenitě, neboť vytvořil kompendium biologických vědomostí, nepostradatelných pro psychology a užitečných i pro pedagogy. Z pohledu psychologa je publikace cenná i proto, že v posledních letech dochází vlivem rychlého rozvoje neurověd k silné a přirozené „biologizaci“ psychologie, kdy zevrubnější znalosti biologie jsou pro psychology nutností. Zdá se, že ke dříve často citované větě prof. MUDr. J. Charvátka o tom, že „medicínu budeme psychologizovat“, lze nyní přidat dodatek – a „psychologii biologizovat.“

Kompendium sestává z deseti kapitol, jež vyjmenují a uvedu i podkapitoly.

1. Biologie a psychologie v systému věd (M. Svoboda) – Pojetí psychologie – historie a současnost. Vztah psychologie a biologie v současném systému věd.

2. Obecné základy molekulární a buněčné teorie (J. Šmarda) – Biologie dnes. Buňka – jednotka struktury i funkce života.

3. Reprodukce organismů (J. Šmarda) – Rozmnožování nepohlavní (asexuální). Rozmnožování pohlavní (sexuální).

4. Základy genetiky (J. Šmarda) – Historie vzniku jednotlivých složek současné genetiky. Molekulární genetika. Genetika buněk. Genetika eukaryotních organismů. Genetika populací. Genetika člověka.

5. Princip evoluce (R. Barbouh) – Přírodní výběr.

Evoluce a genetika. Evoluce a psychologie. Zobecnění evolučních principů.

6. Evoluce integrujících orgánových soustav (R. Barbouh) – Evoluce imunitní soustavy. Evoluce hormonální soustavy. Evoluce nervové soustavy.

7. Evoluce člověka (Z. Šmahel) – Předpoklady vzniku člověka – chůze po dvou končetinách. První lidé (rod Homo) – lidská potravní strategie. Lidská proporcionalita – člověk lovec. Člověk vzpřímený – osídlení světa. Člověk heidelbergský – směr znaků a verbální komunikace. Neandrtálci – slepá vývojová linie. Anatomicky moderní lidé – abstraktní myšlení.

8. Ontogeneze člověka (M. Orel) – Embryonální období. Fetální období. Porod. Postnatální období.

9. Základy systémové anatomie a fyziologie člověka (M. Orel) – Hierarchie uspořádání těla. Krev. Kosterní soustava. Kosterní svalstvo. Oběh krve a lymfy. Dýchací soustava. Vylučovací soustava. Kožní ústrojí. Trávicí soustava. Reprodukční soustava. Smyslová soustava.

10. Integrující soustavy člověka (M. Orel) – Imunitní soustava. Endokrinní soustava. Nervový systém.

Za každou kapitolou nalezneme její souhrn, je zde uvedena i literatura k podrobnějšímu studiu, v níž zřetelně převládají práce v českém jazyku. Zcela závěrem knihy je zařazen věcný rejstřík.

Recenzovaná práce je prvním kompendiem biologických poznatků pro psychology v českém jazyku. Proto je dílem průkopnickým a potřebným. Je psána systematicky, její didaktické kvality, včetně srozumitelnosti, jsou zvýrazněny i názorností – v knize nalezneme větší množství tabulek, grafů, nákrešů a podobně. Také členění kompendia je

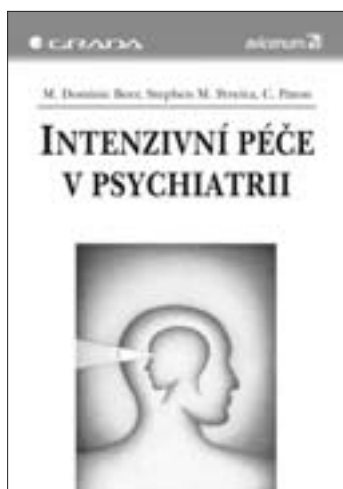
vyvážené a jeho pořadatel prof. MUDr. J. Šmardovi je třeba za psychologickou obec, a zejména za její studentskou část, vyjádřit vděčnost.

Recenzent nepochybuje o tom, že tato práce se dočká dalšího vydání. Proto dává k úvaze, zda by v tomto případě nebylo vhodné publikaci doplnit o část týkající se vzájemného ovlivňování psychologických, sociálních a biologických proměnných stránek člověka tak, jak se těmito interakcemi kupříkladu zabývá psychoneuroimunologie, psychoendokrinologie a neuropsychoterapie – je známo, že psychologickými prostředky lze modulovat mechanismem učení i neuronové sítě. Možná by bylo vhodné zmínit i zobrazovací metody představující také obrat ve zkoumání psychofyzických vztahů. Recenzent si dovolí (jako psycholog) upozornit, že nejenom biologické a sociální vlivy utvářejí lidský organismus a osobnost člověka, nýbrž i sám jedinec v rámci sebetvorby – sebeřízení, jež předpokládá reflexi sebe sama a situace. Předchozí věta předpokládá, že existuje svobodné jednání a lidská vůle, které nejsou jenom nástrojem „slepé motivace“.

Recenzovanou publikaci lze doporučit psychologům, případně i pedagogům, zejména však studentům těchto oborů. Pro lékaře kniha představuje „minikompendium“ biologie.

Závěrem je třeba poděkovat redakci nakladatelství Portál za vzorně provedenou práci, kdy záměnou číslovek na str. 20 označující rok vzniku první psychologické laboratoře na světě (nesprávně 1789, správně 1879) byla splněna pověstná „chyba“, nalézající se v každé publikaci. Nakladatelství Portál vydání knihy Biologie pro psychology a pedagogy potvrzuje, že systematicky pečuje o rozvoj psychologie v naší republice.

Prof. PhDr. Jan Vymětal

INTENZIVNÍ PÉČE V PSYCHIATRII

Beer M. D., Pereira S. M., Paton C.

Knihy anglických autorů podává komplexní pohled na systém psychiatrické intenzivní péče v zemích Spojeného království se zvláštním zřetelům zejména na její forenzní a etické aspekty. Jednotlivé části publikace se věnují terapeutickým intervencím, zhodnocením a zvládnutím rizik, struktuře a vedení jednotek intenzivní psychiatrické péče. Podrobně jsou probírány otázky psychologického a psychofarmakologického přístupu k pacientům s akutně vzniklým neklidným chováním a otázky návazné dlouhodobé péče. Je diskutována účelnost postupů využívajících fyzické omezení nemocných. Publikace přináší též mnoho zajímavých podnětů, které mohou sloužit i jako podklady pro tvorbu národních standardů odborných postupů v této oblasti.

Vydala Grada Publishing v roce 2005, ISBN 80-247-0363-7, 304 stran, cena 490 Kč.

Publikaci můžete objednat na adrese: Nakladatelské a tiskové středisko ČLS JEP, Sokolská 31, 120 26 Praha 2, fax: 224 266 226, e-mail: nts@cls.cz